

Заходи-змагання у позакласній роботі з літератури "Чорний ящик"

Для проведення гри, вчителеві необхідно чітко визначитися з темою й метою, відповідно яких розробляються попереджувальні завдання; підготувати "чорний ящик" — коробку, у якій будуть міститися всі завдання й запитання.

Позакласний захід проводиться в три етапи:

- 1) попереджувальний або підготовчий;
- 2) етап обміну інформацією;
- 3) виграє кмітливий.

Гра проводиться за такими правилами:

- учасники по черзі відповідають на запитання (завдання) картки, яка знаходиться в ящику;
- за кожну правильну відповідь гравець отримує 1 бал;
- перемагає учень, який набирає найбільшу кількість балів;
- гра закінчується визначенням переможців і нагородою останніх.

Для ілюстративного позакласного заходу вибрано роман Г.Бігер-Стоу "Хатина дядька Тома". Мета заходу: перевірити рівень уважності прочитання учнями роману американської письменниці.

На першому підготовчому етапі словесник готує фактичний матеріал, записує його на окремих картках, які групуються й закриваються у конверти. На кожному конверті має бути сформульовано завдання або запитання. Усі конверти знаходяться в "чорному ящику".

Другий етап — це робота учнів. Вони відповідають на запитання, сформульовані на конверті, спираючись на картки, що знаходяться в конверті.

Орієнтовний перелік завдань і запитань.

I. За портретною характеристикою необхідно вгадати ім'я героя роману:

1. *"... міцно збитий, кремезний чоловіча, на всі шість футів заввишки та й завширишки чималий. На ньому була куртка з буйволячої шкури, вивернутої шерстю назовні, що надавала йому дикого й страхітливого вигляду, цілком відповідного до всієї його подобі. Кожна риса його грубого обличчя виказувала в ньому людину до краю брутальну й жорстоку. Якщо читач здатен уявити собі величезного бульдога, що розгулює на двох ногах у куртці та капелюсі, він матиме, точно зображення цього чоловіка". (Том Локер)*

2. *"... низенький на зріст хирлявий чоловічок, верткий і вкрадливий у поведженні, наче кіт, мав пронизуваті чорні очиці, що, немовби, весь час пантрували мишу, та й з дрібного його обличчя ні на мить не сходив сторожкий вираз. Його довгий тонкий ніс випинався так, ніби хотів доскіпатись до основ усього суцього, ріденьке чорне волосся було гладенько прилизане, а всі рухи і манери свідчили про хитру та помірковану вдачу". (Меркс)*

3. *"... невеличка на зріст боязка і сором'язлива жінка, з добрими голубими очима, ніжним, мов персиковий цвіт, обличчям та напрочуд м'яким, лагідним голосом. Вона ніколи не відзначалась хоробрістю... Весь світ був обмежений для неї чоловіком та дітьми... Лише одна річ здатна була збудити гнів у її*

навдивовижу добрій і лагідній душі: найменший прояв жорстокості викликав у неї такий бурхливий спалах, що аж страх і подив брав, звідки б то воно у цій тихій, сумирній жінці". (Місіс Мері Берд)

4. "Незважаючи на малий зріст, у незнайомці вчувалася величезна сила. Його кругла, мов куля, голова, великі сірі очі під кошлатими білястими бровами, шорстка, наче дріт, зблякла від сонця чуприна являли... не дуже привабливе видовище. Його великий грубий рот був напханий тютюном... Руки в нього були величезні, волохаті, засмагли на сонці та всіяні ластовинням, до того ж, дуже брудні і прикрашені довгим і неохайними нігтями". (Легрі)

5. "Був він дуже гарний і привабливий на вигляд. Його кругле личко з ямочками на щоках облямовували м'які і лискучі, мов шовк, чорні кучері, а з-під розкішних довгих вій яскравіли великі чорні очі, вогнисті і лагідні водночас, що з цікавістю озирали кімнату". (Джім-Галченя, Гаррі Гарріс)

6. "... глибочезні темні очі під довгими віями; ті самі пишні і шовковисті чорні кучері... Сукня була на ній як обліпла й вигідно окреслювала її гарну постать. тендітні руки й стрункі ноги також не уникнули гострого ока торговця..." (Еліза Гарріс)

7. "То був приземкуватий, кремезний чоловіча, з грубим простакуватим обличчям і тим самовдоволенням, пихатим виглядом, який виказує людину незнатного роду, що чимдуж пнетья в пани. Одягнений він був надміру претензійно: химерний строкатий жилет та голуба хустка в яскраву жовту цяточку, хвацько пов'язана на шиї пишним бантом, цілком личили всій його подобі. Незграбні ручиська чоловіка були внизані перснями, а важкий золотий ланцюжок годинника прикрашала ціла низка навдивовижу великих різноколірних брязкалець, що їх він у розпалі балачки раз по разу перебирав пальцями з неприхованою втіхою. Його мова не відповідала ніяким приписам граматики, і при кожній слушній нагоді він присмачував її такими висловами, що ми, ... усе ж не зважимося їх навести". (Гейлі)

8. "Округле чорне обличчя тітоньки... так лисніє, що можна подумати, ніби вона помастила його яєчним білком, так само як мастить свої коржики. Це пухке обличчя під ретельно накрохмаленим картатим чіпцем аж сяє з утіхи та вдовolenня, до яких ... додається й трохи гонору... адже тітоньку... скрізь визнано за найпершу куховарку в цілій окрузі". (Тітонька Хлоя)

9. "То був високий на зріст, кремезний, міцної будови чоловік з лискучою чорною шкірою і обличчям суто африканського типу, поважним та розумним на вигляд, а до того ж, завжди добрим і приязним: Весь його вигляд виказував спокійну впевненість і гідність, але водночас було видно, що це людина простосердна й довірлива" (Дядько Том)

10. "...високий і стрункий молодий пан... благородна постава голови... великі голубі очі... золотисто-каштанове волосся. ... Його великим голубим очам, дуже подібним до доччиних кольором і формою, бракувало її глибокої імлістої замріяності – вони дивилися на світ ясно, впевнено і жваво. На його гарних устах бликав ледь помітний гордовитий і трохи глузливий усміх, а в кожному його жесті й русі була невимушена, навіть весела зверхність". (Сен-Клер)

11. "Ця дівчинка могла правити за досконалий взірець дитячої краси. Сповнена чарівливої грації, вона скидалася на неземне, казкове створіння. Личко її вабило не так своєю довершеною вродою, як дивовижною, мрійливою одухотвореністю... Зграбна голівка, благородний вигин шиї та обрис плечей, пишні золотисто-каштанові кучері над високим чолом, глибокі і розумні фіалково-голубі очі, відтінені довгими віями ... завжди з ніжним усміхом на рожевих устах, завжди щось тихенько собі наспівуючи, немов у щасливому сні... вона, мов легенька хмаринка, з'являлася то тут, то там, і ніде до неї не брався ніякий бруд". (Єванжеліка Сен-Клер)

12. "... вона мала тільки струнку постать, гарні очі та сто тисяч доларів посагу... ніколи не відрізнялася щиросердною і чутливою вдачею, а коли їй мала якісь дрібні нахили, то їх давно вже поглинуло безмежне сліпе себелюбство... Для неї просто не існувало нічиїх запитів або потреб, крім її власних..." (Марі Сен-Клер)

13. "Подорожний був дуже високий на зріст, із смуглявим, іспанського типу, обличчям, виразними темними очима і чорними, як вороняче крило, кучерями. Його красивий орлиний ніс, рівно окреслені тонкі уста й зграбна, струнка постать справили неабияке враження на глядачів". (Джордж Гаріс, одягнутий Генрі Батлером)

14. "... лежала непритомна якась струнка молода жінка. Одяг на ній був весь подертий і обмерзлий, одного черевика бракувало, розірвана панчоха зсунулась, і з порізаної ноги текла кров. На обличчі її лежала печаль знедаланої раси, однак не можна було не помітити його сумовитої і зворушливої вроди". (Еліза Гаріс)

15. "... високий опасистий чоловіча понад шість футів на зріст, одягнений у червону фланелеву сорочку. Його буйна рудувата чуприна була розкуйовджена, борода неголена, і це надавало поважному панові, м'яко кажучи, не дуже привабливого вигляду". (Джон ван Тромп)

16. "На вигляд їй років п'ятдесят чи шістдесят, але вона належить до тих жінок, яким літа ніби лиш додають краси та привабливості. Сніжно-білий чепець з обшивкою і така сама перкалева хустка, кінці якої лежать на грудях, прості й неясні сукня та шаль одразу виказують у ній квакерку. Обличчя в неї округле й рожеве, з ніжною, мов стиглий персик, шкірою. Припалі сріблом коси рівно зачесані назад з високого спокійного чола, на якому час не залишив жодного сліду... Під ним лагідно світяться великі ясні карі очі, і досить тільки поглянути в них, щоб відчувати, яке добре, щире серце б'ється в грудях цієї жінки". (Рейчел Геллідей)

17. "... висока, струнка, з тендітними руками й косами, охайно і пристойно вдягнена. З обличчя вона виглядала років на тридцять п'ять чи сорок, і ... промовляло воно про якусь страшну душевну драму. Високе чоло, гарні, мов намальовані, брови, рівний, правильної форми ніс, тонко окреслені вуста, зграбна шия та благородна постава голови... Та обличчя її померезили глибокі зморшки зневаженої гордості й гірких страждань, шкіра набула хворобливого жовтого відтінку, щоки позападали, риси обличчя загострилися... Найдужче вражали її очі - величезні, незглибно-чорні, затінені такими самими чорнючими віями і сповнені відчайдушною, безнадійною туги". (Кассі)

18. *"То була чи не найчорніша дитина чорної раси. Її оченята, круглі й блискучі, мов скляні намистинки, неспокійно бігали, з цікавістю озирали все довкола... На обличчі її дивно поєдналися злоба й хитрість, ледь приховані, мов вуалем, виразом сумовитої та врочистої поважності... було в усій її подобі щось химерне, сказати б, відьомське". (Топсі)*

19. *"Попереду всіх був ошатний молодий мулат, з вигляду — неабияка персона. Вичепурений за останньою модою, він грізно вимахував напахченою батистовою хусткою... виряджений в атласну жилетку з золотим ланцюжком на грудях та білі штани...". (Адольф, слуга Сен-Клерів)*

20. *"... висока на зріст, пряма, коцава, в коричневій з полиском дорожній сукні. Обличчя в неї худорляве, з гострими рисами, уста міцно стулені, як і належить людині, що завжди має свою певну думку про все на світі, а її доскіпливі темні очі пильно позирають навколо... Рухи її різкі, рішучі й енергійні; вона не дуже балакуча, та коли вже щось каже, то каже влучно й доречно. У своїх звичаях вона- уособлення порядку, методичності й скурпульозності. Вона точна, мов годинник, неухильна, мов паровоз...". (Офелія Сен-Клер)*

II. Пригадайте, кому з героїв належать слова:

1. *"Совісті я маю саме стільки, скільки потрібно комерсантові, — таку собі здається, дрібку, щоб було чим присягнутися..." (Гейлі)*

2. *"Люба моя пані, ви погляньте-но на свої гарні білі рученята, на оці тендітні пальчики, винизані блискучими перснями, — вони ж мов ті лілеї, вмиті росою. А тепер погляньте на мої чорні зашкарублі ручиська. Тож чи не здається вам, що сама доля так судила: мені — пекти пироги, а вам — приємно гаяти час у вітальні". (Тітонька Хлоя про пані Емілі Шелбі)*

3. *"Я ж завжди намагалася сумлінно виконувати свій обов'язок щодо цих бідних простосердних підневільних істот. Усі ці роки я піклувалася про них, навчала їх чого могла, наглядала за ними, знала всі їхні маленькі радощі й прикрощі. ... Я прищеплювала їм свідомість родинних, батьківських, подружніх обов'язків — то як же мені визнати перед ними, що, коли йдеться про гроші, ми ладні зневажити будь-які принципи, будь-які обов'язки, будь-які святі почуття? Я навчала Елізу бути доброю матір'ю своєму хлопчикові, пильнувати його, виховувати, доводити до розуму — то що я скажу їй тепер, коли ти забираєш його від неї і продаєш грубому, бездушному ділкові, аби тільки не зазнати збитку? Я сказала їй, що людська душа дорожча від усіх грошей на світі — то чи віритиме вона хоч одному моєму слову, коли побачить що ми вчинили навпаки і продали її дитину, продали на муки, а то й на загибель!" (Емілі Шелбі)*

4. *"От якби вивести таку породу жінок, що не вболівали б за своїх дітлахів!... Як на мене, то це був би чи не найбільший новочасний здобуток". (Меркс)*

5. *"Хазяїн завжди знаходив мене на місці, і так буде до кінця. Я ніколи не обманював його довіри, не користався своїми пільгами всупереч слову своєму й ніколи цього не зроблю. Краще поступитися мною одним, аніж пустити за вітром маєток і продати всіх. Не треба нарікати на хазяїна...". (Том)*

6. *"Сьогодні я містер Твікем з Нового Орлеана, завтра — приїжджий плантатор з Перлової річки... чи якийсь старий поміщик із Кентуккі. ... хотів би я*

подивитись на другого такого, що може присягнутися чим завгодно і в чім завгодно, дійти до суті будь-якої хитромудрої карлючки, обернути її собі на користь і виборсатись із будь-якої халепи! ... я пролізу скрізь, вужем прослизну, нехай би наші судді хоч які були доскіпливі. Часом мені навіть хочеться, щоб вони більше чіплялися, бо тоді було б куди приємніше їх ошукувати..." (Меркс)

7. "Все життя моє гірке, мов полин, таке гірке, що й жити далі неохота. Я нещаслива, злиденна, безпорадна худобина... Чи варто намагатися щось робити, чогось навчатися, щось осягати?.. Я ж така сама людина, як і мій пан, я навіть здібніший за нього: тямовитіший у ділі, краще вмю хазяйнувати, краще читаю та пишу, - і всього цього я дійшов самотужки, не з його ласки, а навпаки — всупереч його волі. Тож за яким правом він обертає мене на чорну худобу, забирає мене від робо ти, яку я вмю робити краще, ніж він, і загадує робити те, з чим може впоратись перша-ліпша коняка?.." (Джордж Гарріс)

8. "... це підлота, мерзота, ганьба. Якби я був дорослий, вони б ніколи цього не зробили, ... я буду доброю людиною... я неодмінно визволю тебе і привезу назад... поставлю тобі новий будинок, і ти матимеш справжню вітальню з килимом на підлозі..." (Джордж Шелбі)

9. "Цікаво, а що , як і мене розкласти отак по артикулах, то скільки б за мене можна дати? Скажімо стільки-то за поставу голови, за високе чоло, стільки-то за руки й ноги, потім окремо за освіченість, здібності, доброчесність... А втім, останнє, мабуть, недорого коштує". (Сен-Клер)

10. "... мої гурти негрів найкращі з тих, що йдуть на продаж, — усі чудові на вигляд, вгодовані, веселі; та й помирає їх у мене обмаль, не те що в інших. А все тому, сер, що я вмю з ними поводитись. І, щоб ви знали, головний принцип мого поводження - це людяність." (Гейлі)

11. "...негритянські діти змалечку починають тямити, що сягнути чогось вони зможуть тільки хитрощами... Хитроці й двоєдушність помалу стають у них життєвим звичаєм..." (Сен-Клер)

12. "...ніколи в мене не буде жодного раба, якщо я матиму змогу дати йому волю; нікому не доведеться через мене розлучатися з рідною домівкою та друзями й помирати десь на далекій плантації..." (Джордж Шелбі)

13. "Небом присягаюся від цієї години робити все, що в людській змозі, аби тільки очистити мій рідний край від ганебного прокляття рабства!" (Джордж Шелбі)

14. "Пане, якби моя кров могла врятувати вашу душу, я радо віддав би всю її до останньої краплі... не беріть на себе такого гріха! Вас це вразить тяжче, ніж мене. Хоч би що ви вчинили, моїм мукам однаково скоро кінець, а ваші ніколи не скінчатся!" (Том до Легрі)

15. "... любі мої співвітчизники, — просторікував ..., вимахуючи індічою ніжкою, — ви маєте в моїй особі гідного свого заступника...Бо коли хто стає на захист того чи іншого негра, він однаково що стає за весь наш люд. Принцип, як бачите, тут один. І кожен з тих людоловів, що нишпорять околицями, пантруючи нашого брата, зустрине на своєму шляху мене і матиме справу зі мною. Ви тільки прийдіть до мене... і я стану за ваші права й боронитиму їх до кінця!" (Сем раб Шелбі)

16. *"... я не маю рідної країни, так само як не маю батька. Але я знайду її. ...коли я дістанусь до Канади, де закони визнаватимуть мене за людину й захищатимуть мої права, отам і буде моя рідна країна, і ті закони я шануватиму. Та якщо хто й надумає мене спитати хай начувається, бо я битимусь за свою волю на відчай душі, до останку!"* (Джордж Гарріс)

17. *"Нещасні, бездольні, безпритульні люди. Це лихий, ганебний, підлий закон, і я радо порушу його при першій же нагоді. Сподіваюсь, така нагода випаде. ...Оце-то ми дожилися, що людині вже не вільно нагодувати й прихистити на ніч бідне голодне створіння лише через те, що воно мало нещастя народитися рабом і його все життя кривдили й гнобили!"* (Місіс Мері Берд)

18. *"... Душу мені пік такий страшний біль, що його, мабуть, вистачило, щоб спопелити ціле місто!.. І в день страшного суду я стану перед богом і свідчитиму проти тих, що занапали мене й моїх дітей, понівечили наші душі й тіла!"* (Кассі)

III. Завітайте в гості, відгадавши за описом, кому належить дане помешкання:

1. *"В одному кутку стояло ліжко, охайно заслане сніжно-білим покривалом, а перед ним лежав чималий килимок. ...Він правив за вітальню. У другому кутку було ще одне ліжко, не таке чепурне і, як видно, призначене для снання. Стінку над грубкою прикрашали блискучі друковані малюнки до святого письма і портрет генерала Вашингтона, так хвацько намальований, що, певно, сам герой дуже здивувався б, якби йому трапилось побачити те своє зображення".* (Хатина дядька Тома)

2. *"...невеличке чепурне помешкання на краю Монреаля. У каміні весело виблискує вогонь. На столі, засланому сніжно-білою скатеркою, все готове до вечері. В кутку кімнати стоїть ще один стіл, покритий зеленим сукном. На ньому письмове приладдя, папір. Над столом полиця з ретельно дібраними книжками".* (Дім Гаррісів)

3. *"Все там було оздоблене на мавританський лад, з вигадливою і мальовничою пишнотою. ... внутрішній двір, з усіх боків обведений широкими галереями, ... Посеред двору був фонтан... (він) спадав у мармуровий басейн, обсаджений запашиними фіалками, ... який аж кишив міріадами золотих і срібних рибок... все буяло барвами й дихало ароматом. ... все кругом мало пишний та романтичний вигляд".* (Дім Сен-Клерів)

4. *"Хатина... являла собою невеличку рублену прибудову до "великого дому", як називають негри панський будинок. Перед дверима її був чепурний, обайливо доглянутий садочок, де влітку достигали полуниці, малина та всіляка інша садовина й городина. Чільна стіна хатини була запнута буйними ясно-червоними бегоніями та рясноцвітними трояндами; їхнє довге пагіння так переплелось між собою, що майже зовсім закривало грубі колоди. Там-таки в затишному куточку літа пишно розквітали нагідки, петунії, вечорниці та інші однолітки - гордість і втіха тітоньки..."* (Хатина дядька Тома)

5. *"...усе в тій садибі мало безладний, занедбаний вигляд... Перед будинком,... буяли бур'яни, ... й будинок той мав тепер спустошений і незатишний вигляд."*

Деякі вікна були позабивані дошками, в інших бракувало шиб... Усе свідчило про недбальство та байдужість господаря. По всьому двору були розкидані старі дошки, солома, побиті діжки та ящики". (Садиба Лєґрі)

VI. Відкинувши плітки, пригадайте, хто про кого сказав:

1. "Чи ти справді маєш добріше серце або хоч якусь крихту жалю? Дідька лисого! То ніякий не жаль, а чистісінька підлота. Ти просто хочеш надурити диявола й порятувати свою шкуру... Ціле життя давав вексилі нечистому, а коли надходить час платити, думаєш відкрутитись од пекла". (Том Локер про Гейлі)

2. "...не те щоб жорстокий, але він грубий ділок, людина, що живе лиш торгівлею і зиском. Він холодний, незворушливий і невблаганний, мов сама смерть. Якби трапився вигідний покупець, він продав би й рідну матір, хоч у душі не бажав би їй найменшого лиха". (Шелбі про Гейлі)

3. "Він надійний, чесний, здібний і порядкує всім своїм господарством чудово... Добрий, надійний, тямущий і побожний чоловік. Я довіряю йому все своє майно — гроші, господарство, коней, дозволяю йому їздити по всій країні, і ще жодного разу не траплялося, щоб він мене підвів чи обдував." (Шелбі про Тома)

4. "Він поводить ся зі слугами так, наче ставить їх вище за мене, а то й за себе. Вони йому мало не на голову сідають, а він і оком не моргне, ... він рішуче заборонив карати будь-кого в домі побоєм ..." (Марі Сен-Клер про чоловіка)

5. "Слуг треба держати в покорі... А Єва своєю поведінкою розбещує мені всю челядь... Я вважаю, що до слуг треба бути по-доброму, й завжди так і чиню, але вони повинні знати своє місце. А от Єва цього ніяк не дотямить, хоч би скільки їй казати, що слуги нижчі від нас. Ви ж самі чули, як вона просилася доглядати мене вночі, щоб няня могла собі спати!" (Марі Сен-Клер про дочку)

6. "Тут нема ні бога, ні закону, нема нікого, хто зробив би тобі чи будь-кому з нас хоч крихту добра. А цей чоловік! .. Немає в світі такої мерзоти, якої він не здатен вчинити." (Кассі про Лєґрі)

Останній, третій етап, потребує особливої уваги учасників гри. Для нього у ящик поміщають окремі деталі, характерні для героїв твору, за допомогою яких має бути названий образ-персонаж:

- голуба хустка в яскраво-жовту цяточку (Гейлі);
- накрохмалений картатий чеpecь (тітонька Хлоя) тощо.